

Bonden og hans Karl paa Herskabs- og Kongerejser — det er ogsaa en Slags Skat — 9 Kr. 36 Ø. Saa naar vi endelig til Arbejdsløn, Løn for en Karl, en Dreng og en Pige, som tilsammen udgør 84 Kr. 24 Ø. Endelig har vi Udgifterne til, hvad jeg vilde kalde Hørkræmmeren, det vil sige Sild, Salt, Tjære, Jern og Tran, 33 Kr. 60 Ø., og til Smede- og Hjulmandsløn 8 Kr. 32 Ø.

Dette vil altsaa sige Skatter i alt 101 Kr. 14 Ø., Arbejdsløn 92 Kr. 56 Ø. og Hørkræmmeren, Byen altsaa, 33 Kr. 80 Ø. Beboernes Levofod fremgaar klart af denne Udgiftsside. Man ernærede og klædte sig af det, Gaarden selv frembragte. Kaffe, Te, Sukker, Kolonialvarer i det hele, Tobak og saadant noget var der ikke Tale om. Kød saa man sjælden eller aldrig. Ved Højtiderne fik man Flæsk, salt Sild eller Klipfisk; ellers var de daglige Retter Grød kogt i Vand, Brød og noget Fedt. Mælk var den meste Del af Aaret ikke til at faa, fordi Køerne ved den elendige Staldfodring ingen Mælk gav. Hele det øvrige Liv stod i Forhold dertil. Gaardens Redskabs og Indboets Tarvelighed er det ikke let at forestille sig nu til Dags. Lys behøvede man ikke; man stod op med Solen og gik i Seng med Solen. Skulde man bruge Lys til at væve eller spinde ved, fik man det paa den Maade, at der stod en Dreng henne ved Ovnen med et Knippe Fyrrepinde i en Jernring om Halsen, og han brækkede en af disse Fyrrepinde af og stak Ild i den, saa den lyste, og naar den var brændt ud, tændte han en ny. Det var Maaden. Hvad Kreaturer og Heste angaar, vilde de selvfølgelig være usælgelige paa et hvilket som helst Marked nu til Dags.

Europa, siger jeg, naar vi vender tilbage til hin Tid, laa som forstenet. Den eneste aandelige Bevægelse, der fandtes, var Religionen, og hvad den var med en feudaliseret Kirke, som sloges lige saa godt som de andre, vil man kunne forstaa; og den eneste materielle Bevægelse var Krigen fra Taarn til Taarn, fra Borg til Borg, fra Feudal til Feudal i stadig skiftende Sammenstillinger.

Jeg vil ende Beskrivelsen af dette Tidsafsnit og denne Omvæltning med Spørgsmaalet, om nu denne Udvikling fra Frihed og Lighed til Trældom og Klassedeling udelukkende var et Onde.

Naar man stiller Spørgsmaalet, maa man besvare det med et Nej, den var ikke udelukkende et Onde. Den var et Gode først og fremmest økonomisk, fordi den bevirkede en kraftig Rydning af ubenyttet Land, hvilket var en Nødvendighed paa en Tid, da Jorden trods den ringe Folke- mængde, den bar, var overbefolket. Vi har

ondt ved at forstaa, at Jorden paa hin Tid med de faa Mennesker, der levede paa den, kunde være overbefolket, men det ligger i, at vi ingen Anelse har om Jordforbruget, hvor der drives virkelig ekstensiv Drift. Vi har ingen Anelse om, hvad virkelig ekstensiv Drift egentlig er. Men naar man har set, at en Familie for at føre den allertarveligste Husmandstilværelse, en Tilværelse, saaledes som den, jeg har beskrevet her, maa bruge omtrent en Kvadratmil Jord, frugtbar Jord, for at eksistere, saa fortaar man, at Jorden kunde være overbefolket den Gang.

Vi har ogsaa et positivt Vidnesbyrd derom i et Afsnit af Urban II.s Tale, den Pave, der jo paa Konciliet i Clermont i 1095 rejste Korstogene. Han sagde her følgende: „Jorden, som I bebor, tjener til Opholdssted for eders alt for talrige Befolkning. Den er berøvet sine Rigdomme og kan neppe ernære dem, der bearbejder den. Derfor er det, I sønderriver og tilintetgør hverandre i eders Kapløb. Derfor bekæmper og søndertræder den ene den anden. Læg jert Had til Side, og slaa ind paa Vejen til den hellige Grav.“ Det er Ord, som en moderne Kolonisationsagitator som jeg bogstavelig talt Ord til andet vil kunne gentage i Nutiden.

Men denne Feudalisering, denne Overgang til Privateje, gjorde, at en Mængde ny Jord blev ryddet og bragt i Kultur og bearbejdet bedre under privat Ledelse, end den kunde blive det under Fællesskabet. Altsaa, økonomisk og teknisk betød Udviklingen et stort Fremskridt. Ja, man er endogsaa nødt til at sige, at socialt kan man ikke helt udelukke Fremskridtet, fordi Tilstanden medførte i hvert Tilfælde i første Omgang, at de alleruslest stillede, nemlig de egentlige Slaver, de livegne, Trællene i egentlig Forstand, blev løftet op derigennem, at deres Byrder blev gjort fra vilkaarlige til bestemte. Det skete derved, at Frimændenes Byrder kunde man ikke straks i første Omgang gøre vilkaarlige, og da Frimanden og det andet Lag mere og mere nærmede sig hinanden, kom det nederste Lag, kan man sige, til socialt at nyde godt af det.

Men Offeret, der blev krævet, det uhyre Offer, var den fuldstændige Undergang, økonomisk, menneskeligt, socialt og politisk, af hele Europas Mellestand, Frimanden sank praktisk talt over alt ned i Hørigheden, af hvilken han ikke viklede sig ud igen før efter mange Aarhundreders Forløb. Hist og her finder man en ganske ringe Undertagelse, som praktisk talt — jeg mener for Spørgsmaalet, om det hele sank ned eller